

تحلیل فازی اعتماد سیاسی استادان دانشگاه

علی ساعی^۱، تینا روشن^۲

تاریخ دریافت: ۹۱/۱/۱۶، تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۱

چکیده

در این نوشتار اعتماد سیاسی استادان دانشگاه مورد تحلیل قرار گرفته است. پرسش این مقاله آن است که اعتماد سیاسی استادان دانشگاه چگونه قابل تبیین است؟ ساختار منطقی نظری متن حاضر به این صورت فرموله شده است که «کیفیت حکمرانی علت لازم برای اعتماد سیاسی است». روش گردآوری داده‌های این پژوهش پیمایش اجتماعی فازی و روش ارزیابی فرضیه شرط لازم تکنیک سازگاری و پوشش است. گزاره‌های مشاهده‌ای دلالت بر آن دارند که کیفیت حکمرانی به مثابه شرط لازم برای اعتماد سیاسی رد می‌شود. براساس شواهد موجود کیفیت حکمرانی به مثابه شرط کافی پذیرفته می‌شود. بنابراین، یافته‌های تجربی به اصلاح دستگاه نظری فرموله شده به صورت «کیفیت حکمرانی علت کافی برای اعتماد سیاسی است» منجر شده است. ارزش شاخص سازگاری بین دو مجموعه کیفیت حکمرانی و اعتماد سیاسی برابر با ۰/۹۴ است.

واژگان کلیدی: اعتماد سیاسی، اعتماد به نهاد دولت، اعتماد به کنشگران دولت، حکمرانی خوب، منطق فازی.

۱. saeia@modares.ac.ir

۱. استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس

۲. tinarooshan@gmail.com

۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

طرح مسئله

موضوع این مقاله ناظر بر اعتماد سیاسی استادان دانشگاه است. اعتماد سیاسی یکی از ابعاد مفهوم عام اعتماد است. درباب مفهوم اعتماد باید گفت اعتماد اجتماعی جهت‌گیری اخلاقی مثبت در میان شهروندان است. جوهر اعتماد، انتظارات (اخلاقی) ناظر بر دیگری است. انتظار داریم رابطه ما با دیگری مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی مانند تعهد، صداقت و مسئولیت‌پذیری باشد. انتظار داریم کیفیت عملکرد دیگری متناسب با نیازهای اجتماعی، ایمنی، شناختی و مادی زندگی ما باشد. درحقیقت اعتماد به‌مثابه جهت‌گیری اخلاقی مثبت، زمانی حاصل می‌شود که افراد انتظارات ارزشی خود را سازگار با کنش دیگری ارزیابی کنند (ر.ک ساعی، ۱۳۸۹). در این مقاله مصداق آن دیگری، کنشگران و نهادهای سیاسی است.

اعتماد سیاسی درک عمومی ناظر بر سیاست و ارزیابی مردم از چگونگی انجام وظایف دولت در مقایسه با انتظارات آن‌ها از کارآیی دولت است (به نقل از پیرس، ۲۰۱۰). در ذات مفهوم اعتماد سیاسی نوعی رابطه مبادله‌ای میان شهروندان و نظام سیاسی حاکم نهفته است. مردم برای رفع نیازهای خود بخصوص برای تأمین امنیت، آسایش و مشارکت در امور جامعه نیاز به ارتباط با دولت دارند. این نیاز با پیشرفته‌تر شدن جوامع و افزایش تقسیم کار و گسترش نظام‌های انتزاعی روزبه‌روز بیشتر می‌شود، به‌نحوی که امروزه جدایی کامل از نظام سیاسی غیرممکن است (ر.ک گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۰۹). از طرف دیگر، دولت‌ها نیز به مشارکت شهروندان نیاز دارند. بیشتر دولت‌های امروزی منتخب مردم هستند و دوام و بقای آن‌ها وابسته به حمایت و رضایت شهروندان است. تداوم این رابطه بدون وجود اعتماد دشوار است.

افزایش اعتماد سیاسی تعامل بین شهروندان و دولت را بیشتر و بهتر می‌کند. این تعامل به افزایش مشارکت سیاسی مردم منجر می‌شود. کاهش اعتماد سیاسی موجب عدم حمایت شهروندان از مسئولان، عدم رعایت قوانین و مقررات (مگر به‌اجبار)، عدم حمایت از برنامه‌های دولت، کاهش مشارکت سیاسی، فرار از پرداخت مالیات و بحران مشروعیت می‌شود. به همین دلیل، اعتماد سیاسی همیشه یکی از کانون‌های توجه حاکمان بوده است و آن‌ها به روش‌های مختلف سعی در افزایش اعتماد داشته‌اند.

مدعای تبیینی این مقاله آن است که اعتماد سیاسی در ایران سیر نزولی داشته است. برای اثبات این مدعا می‌توان شواهد لازم را از طریق رجوع به پژوهش‌های تجربی پیشین ارائه کرد. پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (۱۳۷۹؛ ۱۳۸۲) و پیمایش ملی فرهنگ سیاسی مردم ایران (۱۳۸۴) سه تحقیق ملی هستند که ازسوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مرکز

تحلیل فازی اعتماد سیاسی استادان دانشگاه

افکارسنجی دانشجویان ایران انجام شده‌اند. بخشی از یافته‌های آن‌ها که مربوط به اعتماد است در جدول زیر ارائه شده است.

زیاد/ کاملاً			متوسط			کم/ ندارد			شاخص‌ها
۱۳۸۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۸۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۸۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	
۱۷		۳۶,۶	۵۱,۵		۳۲,۲	۳۱,۴		۱۸,۸۵	اعتماد به نهادهای حکومتی

شواهد تجربی این سه پژوهش ملی دلالت بر آن دارند که اعتماد کم به نهادهای حکومتی از ۱۸,۸۵ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۳۱,۴ درصد در سال ۱۳۸۴ افزایش یافته است. اعتماد زیاد به نهادهای حکومتی از ۳۶,۶ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۱۷ درصد در سال ۱۳۸۴ کاهش یافته است. در پژوهش دیگری با عنوان بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر تهران، اکثر شهروندان تهرانی تا حدودی به سازمان‌های دولتی اعتماد داشته‌اند و درصد کمی از پاسخگویان به سازمان‌های دولتی اعتماد کامل داشته‌اند.

اعتماد به سازمان‌های دولتی	اصلاً	کم	تا حدودی	زیاد	کاملاً
قوة مجریه	۱۹/۹	۲۴/۷	۲۹/۹	۱۸/۲	۷/۴
قوة قضائیه	۲۱/۱	۲۶/۸	۲۸/۹	۱۷/۰	۶/۲
قوة مقننه	۲۱/۵	۲۵/۹	۳۰/۶	۱۶/۱	۶

(عبداللهی و باستانی، ۱۳۹۰)

نتایج این پژوهش نیز می‌تواند مسئله‌مند بودن اعتماد سیاسی را تأیید کند. به‌استناد این شواهد می‌توان مسئله‌مند بودن اعتماد سیاسی را در میان شهروندان ایرانی استنباط کرد. در پژوهش حاضر استادان دانشگاه به‌مثابه مصداقی از شهروندان ایرانی انتخاب شده‌اند و اعتماد سیاسی آنان مطالعه شده است. استادان دانشگاه‌ها اجتماع علمی محسوب می‌شوند. ارزیابی روایت آنان در باب اعتماد سیاسی می‌تواند بر دانش نظری و تجربه زیسته‌شان استوار باشد. بنابراین نتایج این پژوهش می‌تواند شاهی بر درجه صدق یا کذب داده‌های تجربی پژوهش‌های پیشین باشد و نیز داده‌های تجربی جدیدی را برای داوری در باب چگونگی کاربرد قدرت، کارآمدی حکومت و

عملکرد نهادی دولت فراهم سازد. حال این سؤالات^۱ مطرح است که: ۱. اعتماد سیاسی استادان دانشگاه چگونه است؟ ۲. اعتماد سیاسی استادان دانشگاه چگونه قابل تبیین است؟ سؤال اول توصیفی و سؤال دوم تبیینی است. در پاسخ به سؤال دوم دو نوع استدلال اقامه شده است: استدلال نظری (فرضیه‌سازی) و استدلال تجربی (آزمون فرضیات). در زیر، ابتدا در پرتو استدلال نظری راه‌حل مسئله ارائه و در ادامه از طریق استدلال تجربی درباره آن راه‌حل داوری شده است.

استدلال نظری

دورویکرد نظری برای تبیین اعتماد سیاسی وجود دارد: رویکرد نهادی و رویکرد فرهنگی.^۲ در این مقاله برای ساختن دستگاه نظری از رویکرد نهادی استفاده شده است. طرفداران رویکرد نهادی این فرض را مطرح می‌کنند که اعتماد سیاسی ناشی از واکنش‌های منطقی افراد به عملکرد نهادهای سیاسی است. نهادگرایان به طور معمول بر اهمیت نتایج سیاسی تأکید دارند. برای آنان اعتماد به نهادهای سیاسی تابع نتایج معطوف به عملکرد نهادهاست. رویکرد نهادی حمایت از نظام سیاسی را نتیجه ارزیابی شهروندان از عملکرد اقتصادی و سیاسی رژیم می‌داند. به این ترتیب، نظریه‌هایی که در رویکرد نهادی قرار می‌گیرند، حمایت رژیم را محصول ارزیابی شهروندان از عملکرد رژیم دانسته‌اند (ر.ک میشلر و رز، ۲۰۰۵: ۲). نظریه‌های نیوتن، گیدنز، زتومکا، اوفه و تئوری حکمرانی خوب در رویکرد نهادی قرار دارند.

به نظر نیوتن کارآمدی نهادهای سیاسی و اجتماعی واسطه‌ای بین اعتماد اجتماعی افراد و اعتماد سیاسی آنهاست. به نظر وی سازمان‌های سیاسی-اجتماعی کارآمد، به ایجاد دولت کارآمد و مشروع یاری می‌رسانند. از سوی دیگر، این نوع سازمان‌ها به شکل‌گیری شرایط

۱. همچنان که گفته شد مسئله‌مند بودن اعتماد سیاسی را می‌توان از یافته‌های تجربی موجود استنباط کرد، با این حال فهم عمیق‌تر آن نیازمند سؤال معطوف به کشف است که پاسخ پرسش اول این نوشتار این نیاز را برآورده خواهد کرد. الزام دیگر سؤال اول ناظر بر هدف راهبردی متن حاضر است.

۲. مدافعان رویکرد فرهنگی، اعتماد سیاسی را یک برون‌زاد، منشأ خارج از حوزه سیاسی، ارزش‌های فرهنگی و باورهای می‌دانند که افراد از طریق جامعه‌پذیری در اوایل زندگی آموخته‌اند. برای فرهنگ‌گرایان، اعتماد سیاسی اساساً گسترش اعتماد بین‌شخصی است، شدت باورها و ارزش‌های مختلف فرهنگی در فرآیند اجتماعی شدن شکل می‌گیرد و بعد بر نحوه ارزیابی افراد از نهادهای سیاسی تأثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر، اثرات ارزیابی مردم از عملکرد نهادی مشروط به ارزش‌ها و باورهای فرهنگی است که در سطح جوامع و فرهنگ‌ها متفاوت است. پاتنام، اینگلهارت و آلموند و وربا از مدافعان رویکرد فرهنگی هستند (ر.ک وانگ و همکاران، ۲۰۰۹: ۱۵۰-۱۵۳).

اجتماعی مناسب برای سرمایه اجتماعی بالا و جامعه مدنی توسعه یافته کمک می‌کند. از نظر نیوتن اعتماد سیاسی به ایجاد نهادهای کارآمد سیاسی و بهبود عملکرد دولت منجر می‌شود. نتیجه نهایی آن شکل‌گیری سرمایه سیاسی و فراهم‌سازی شرایط رشد جامعه مدنی است. نیوتن استدلال می‌کند، اعتماد به نهادهای سیاسی تا اندازه زیادی مبتنی بر ارزیابی نحوه عملکرد نظام سیاسی است. ارزیابی عملکرد نظام سیاسی تحت تأثیر مؤلفه‌هایی مانند تورم، بیکاری، فساد سیاسی یا ناتوانی نظام سیاسی، پیروزی یا شکست در جنگ، رشد اقتصادی و میزان جرم است. این‌ها شاخص‌های عملکرد دولت است که بر هر فردی اثر می‌گذارد. اگرچه بر همه افراد به یک اندازه مؤثر نیستند (نیوتن، ۲۰۰۱: ۲۰۲ - ۲۱۲).

در نظریه گیدنز اعتماد سیاسی جزء اعتماد انتزاعی است. گیدنز دولت را در عصر مدرن سازمان عمومی‌ای تلقی می‌کند که جدایی از آن باتوجه به گسترش جهانی دولت‌های ملی امکان‌پذیر نیست (گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۰۹). از نظر گیدنز، اعتماد به نظام‌های انتزاعی مستلزم اطمینانی دوگانه است: اطمینان به اعتمادپذیری افراد خاص که نظام را می‌گردانند و اطمینان به دانش یا مهارت؛ جایی که افراد غیرمتخصص هیچ‌گونه دسترسی مؤثری به آن ندارند (همان: ۹۹). در اینجا اعتماد بر پایه تکیه بر درستی و صحت دانش تخصصی است.

گیدنز معتقد است حکومت کردن باید با شرایط عصر جدید جهان سازگار باشد. امروزه منابع مشروعیت دولت‌ها تغییر کرده است، به طوری که دیگر نمی‌توانند با داشتن دشمن مشخص کسب مشروعیت کنند. حکومت‌ها باید به سمت دولت رفاه تغییر رفتار بدهند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۵۲). دولت رفاه باید رضایتمندی را در همه زمینه‌ها برای شهروندان ایجاد کند. باید برای مردم فرصت‌هایی فراهم کند تا بتوانند فعالانه واکنش نشان دهند. دولت رفاه باید اشکال مختلف طرد اجتماعی را در اقصای پایین و بالای جامعه از بین ببرد (همان: ۵۸). دولت باید آزادی و امنیت مردم را تأمین کند. همچنین در بازسازی همبستگی اجتماعی باید به دموکراتیزه کردن مردم‌سالاری بپردازد. گفتگوی عمومی و توانایی سخن گفتن با مردم و نیز واکنش مثبت به جهانی شدن در این زمینه خیلی مهم است. دولت‌ها باید کارآیی اداری‌شان را افزایش دهند و از دست‌وپاگیر بودن و ناکارآمدی پرهیز کنند و درکل باید به مدیریت خطر در تأمین اجتماعی، اقتصادی و علم و فناوری بپردازند (همان: ۵۲-۶۰).

در نظریه زتومکا به پنج علت ساختاری برای تولید اعتماد و ظهور فرهنگ اعتماد پرداخته شده است. اولین علت ساختاری انسجام هنجاری و متضاد آن، هرج و مرج هنجاری، یا به تعبیر

دورکیم، نابسامانی^۱ است. هنجارها، حیات اجتماعی را آسان‌تر، منظم‌تر و پیش‌بینی‌پذیرتر می‌سازند. چون آن‌ها طرح‌های ثابتی هستند که باید‌ها و نبایدها را در جامعه مشخص می‌کنند. احساس امنیت و قطعیت وجودی شرایط اعتماد پیش‌بینانه را تقویت می‌کند. علاوه بر آن، هنجارهای قابل‌اجرایی هم وجود دارند که تناسب و ارتباط مستقیم‌تری با اعتماد دارند که مستلزم صداقت، وفاداری و کنش متقابل‌اند.

دومین علت ساختاری که با اعتماد ارتباط دارد، پایداری نظم اجتماعی و متضاد آن تغییر بنیادی است. اگر شبکه گروه‌ها، انجمن‌ها، نهادها، سازمان‌ها و نظام‌ها بادوام، پایدار و مستمر باشند، می‌توانند مرجع محکمی برای زندگی اجتماعی، احساس امنیت، حمایت و آسایش فراهم کنند.

سومین عامل و زمینه ساختاری اعتماد مربوط به شفافیت سازمان اجتماعی^۲ و متضاد آن رازداری و پنهان‌کاری گسترده سازمان است. دسترسی به اطلاعات مربوط به عملکرد، کارایی، سطوح پیشرفت و نیز ناکامی‌ها و آسیب‌شناسی‌های گروه‌ها، انجمن‌ها، نهادها، سازمان‌ها و نظام‌ها نوعی احساس امنیت و پیش‌بینی‌پذیری به وجود می‌آورد. اگر ساختار، علت وجودی، اصول فعالیت، صلاحیت و نتایج این سازمان‌ها قابل مشاهده باشند، آزادانه گزارش شوند، برای نظارت و بازبینی در دسترس باشند و درک آن‌ها آسان باشد، آن‌گاه مردم حاضر خواهند بود به‌گونه‌ای معتمدانه با آن‌ها ارتباط برقرار کنند. افزون بر این، مردم دلگرم می‌شوند که توقعاتشان برآورده خواهد شد.

چهارمین عامل ساختاری انس و آشنایی، یا متضاد آن، بیگانه‌بودن محیطی است که مردم در آن دست به کنش می‌زنند.

پنجمین شرط ساختاری مربوط به پاسخگویی سازمان درقبال مردم یا دیگر نهادها و سازمان‌هاست که درمقابل این، خودسری و مسئولیت‌ناپذیری قرار می‌گیرد. پاسخگویی نشانه‌ای برای ایجاد اعتماد به‌شمار می‌آید. اگر سازمانی غنی، در دسترس و دارای نهادهایی با کارکرد مناسب باشد که استانداردها را تعیین کند و بازبینی‌ها و کنترل لازم را درباب رفتار و عملکرد کارکنان خود به عمل بیاورد، خطر سوءاستفاده تخفیف می‌یابد و انتظام رویه‌ها نیز تضمین خواهد شد. اگر مردم زمانی که حقوقشان توسط سازمان به رسمیت شناخته نشده یا تعهدات دیگران دربرابر آن‌ها نادیده گرفته شده باشد، بتوانند در مقام حل مشکل به چنین نهادهایی

1. Anomie

2. Transparency of the social organization

متوسل شوند، به نوعی بیمه یا گزینه حامی و پشتیبان دست می‌یازند و در نتیجه احساس امنیت بیشتری خواهند کرد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۲۱۶-۲۲۳).

اوفه بر تحلیل منابع هنجاری نهادها تمرکز کرده است. در نظر اوفه، اعتماد به نهادها مبتنی بر پیش‌فرض جامعه درباره آن‌هاست. برای مثال، اعتماد به پلیس بر پیش‌فرض تضمین امنیت مردم استوار است. منابع هنجاری نهادها عمومیت، بی‌طرفی، صحت و پاکدامنی روش‌های خود را به وضوح ابلاغ می‌کنند. نهادها اطمینان می‌دهند که چنانچه منافع گوناگون جامعه به خطر افتد، مسئولیت آن به عهده نظام سیاسی است. پس، نهادها خنثی نیستند. اعتماد سیاسی نه کور و نه خودکار است، اما بستگی به عملکرد نهادها دارد که به طور مؤثری اجازه می‌دهد شهروندان اهداف نهایی نهادها را بدانند و دنبال کنند. در این زمینه، قوانین دموکراتیک از جمله بی‌طرفی در انتخابات، پاکدامنی در استفاده از منابع عمومی، برابری در مقابل قانون و دسترسی برابر به عدالت و تمام انتظارات اجتماعی تولیدشده بر رابطه شهروندان با حکومت تأثیر می‌گذارد. بنابراین، اعتماد سیاسی مبتنی بر انسجام هنجاری نهادها و نتایج عملکرد نهادها، عمیقاً تحت تأثیر میزان ارزیابی شهروندان قرار می‌گیرد (ر.ک مویسس،^۱ ۲۰۰۷: ۸-۱۱). اوفه از ارزش‌هایی نام می‌برد که افرادی که در نهادها فعالیت می‌کنند باید آن‌ها را رعایت کنند تا بتوانند اعتماد افرادی را که با آن‌ها سروکار دارند جلب کنند.

ارزش‌های اعتمادآفرین نهادها به این شرح‌اند: ۱. نهادها اعتماد را تعمیم می‌دهند، چون اعضای خود را به فضیلت حقیقت‌گویی پایبند می‌سازند. حقیقت‌گویی اعتمادساز اصلی در بسیاری از الگوهای نهادی است؛ ۲. وفای به عهد به‌ویژه فضیلت محترم‌شمردن قراردادهای، در اعتماد افراد به نهادها تأثیر جدی دارد. این استنباط که سیاست‌گذاران به دلیل فقدان تلاش یا انگیزه ناشی از شرایطی که خارج از توان آن‌هاست، توان اجرای وعده‌های خود یا وادار ساختن کنشگران دیگر به وفای عهد را ندارند، سطح اعتماد عمومی را کاهش می‌دهد؛ ۳. نهادهایی که عملکردی منصفانه و بی‌طرفانه دارند نیز به تعمیم اعتماد کمک می‌کنند. برابری در مقابل قانون و مساوات در مشارکت، نمونه‌های استاندارد انصاف به‌شمار می‌آیند. برای گسترش اعتماد در میان افراد، نظامی که این افراد با آن سروکار دارند باید بی‌طرف و فارغ از تعلقات گروهی باشد، دارای ترجیحات و پیش‌داوری‌های درونی نباشد و دسترسی به آن برای همه یکسان امکان‌پذیر باشد؛ ۴. سنگ بنای پتانسیل اعتمادآفرینی همبستگی است (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۲۵۶).

1. Moisés

از نظر اوفه، ناتوانی هر مجموعه نهادی در رعایت هریک از این معیارها دلیل اصلی بی‌اعتمادی یا سلب اعتماد مردم از کل یا بخشی از مجموعه نهادی است. همچنان که پیشتر گفته شد، یکی دیگر از نظریه‌های این مقاله حکمرانی خوب است. در ادامه، درباب الزامات مفهومی این نظریه بحث شده است.

نظریه حکمرانی خوب: حکمرانی مفهومی است که بیشتر درباب دولت و مدیریت دولتی مطرح است. درخصوص حکمرانی خوب تعاریف متعددی از اشخاص و نهادهای ملی و بین‌المللی ارائه شده است. بر مبنای تعریف کمیسیون اقتصادی و اجتماعی ملل متحد در آسیا و اقیانوسیه^۱ (۲۰۰۴)، حکمرانی خوب هشت شاخص عمده دارد: مشارکتی^۲، اجماع‌محور^۳، پاسخگو^۴، شفاف^۵، مسئولیت‌پذیر^۶، کارآ و اثربخش^۷، عادلانه و فراگیر^۸ و حاکمیت قانون^۹. در نظام‌های مبتنی بر حکمرانی خوب این اطمینان وجود دارد که فساد به حداقل رسیده است، دیدگاه اقلیت‌ها به حساب آمده است و صدای آسیب‌پذیرترین اقشار در تصمیم‌گیری‌ها شنیده می‌شود، به نیازهای حال و آینده جامعه نیز پاسخ داده می‌شود.

بانک جهانی^{۱۰} (۲۰۰۵) حکمرانی را شیوه استفاده از قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی کشور برای دستیابی به توسعه تعریف می‌کند. حکمرانی فرآیند محیط‌نهادی است که شهروندان میان خودشان با نهاد اجتماعی و دولتی دارند که با آن در تعامل‌اند. در تعریف دیگر، بانک جهانی حکمرانی را "سنت‌ها و نهادهایی" تعریف می‌کند که قدرت به منظور حفظ مصلحت عمومی در کشور اعمال می‌کند که مشتمل بر این موارد است: ۱. فرآیندی که از طریق آن صاحبان قدرت، انتخاب، نظارت و تفویض می‌شوند؛ ۲. ظرفیت و توانایی دولت برای اداره کارآمد منابع و اجرای سیاست‌های درست؛ ۳. احترام شهروندان و دولت به نهادهایی که تعاملات اجتماعی و اقتصادی میان آن‌ها را اداره می‌کنند. همچنین بانک جهانی، حکمرانی خوب را براساس شش شاخص تعریف می‌کند: ۱. حق اظهارنظر و پاسخگویی^{۱۱} ۲. ثبات سیاسی

1. UNESCAP
2. Participatory
3. Consensus oriented
4. Accountable
5. Transparent
6. Responsive
7. Effective and efficient
8. Equitable and inclusive
9. The rule of law
10. World Bank
11. Voice and accountability

و عدم خشونت؛^۱ ۳. کارآیی و اثربخشی دولت؛^۲ کارآمدی دولت در انجام وظایف محوله؛^۴ ۴. بار مالی مقررات؛^۳ مقررات اضافی و هزینه‌های آن؛^۵ ۵. حاکمیت قانون؛^۴ ۶. کنترل فساد^۵ (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳: ۴۸۲).

اکنون بر مبنای استدلال‌های مطرح‌شده می‌توان دستگاه نظری متناسب با مسئله مقاله را ساخت^۶ و تبیین نظری اعتماد سیاسی را اقامه کرد. ساختار منطقی این نوشتار به این صورت است: [(اعتماد سیاسی)~کیفیت حکمرانی~]

منطق استدلال نظری بدین صورت است که کیفیت حکمرانی شرط علی لازم برای اعتماد سیاسی است. در این دستگاه نظری، کیفیت حکمرانی از طریق مؤلفه‌هایی مانند حاکمیت قانون، شفافیت، کارآیی و عملکرد، مسئولیت‌پذیری و حق اظهار نظر قائل بودن برای شهروندان قابل تعریف است. کیفیت حکمرانی به سه عامل از پنج عامل ساختاری تبیین‌کننده اعتماد - انسجام هنجاری، شفافیت سازمان اجتماعی و پاسخگویی - از منظر زتومکا اشاره دارد. کیفیت حکمرانی به مفهوم دولت رفاه در نظر گیدنز، ارزش‌های اعتمادآفرین نهادها در نظر اوفه و کارآیی نهادها در نظریه نیوتن اشاره دارد.

از حیث تحلیل نظری کیفیت حکمرانی در شرایطی به اعتماد سیاسی منجر می‌شود که کنشگران ارزیابی مثبتی در باب کیفیت حکمرانی دولت داشته باشند. در این مقاله فرضیه‌ها به صورت فازی ساخته شده است.^۷ فرضیه‌های مقاله بدین صورت قابل طرح است: «کیفیت حکمرانی شرط علی لازم برای اعتماد سیاسی است، به گونه‌ای که درجه عضویت فازی در مجموعه اعتماد سیاسی، زیرمجموعه درجه عضویت فازی در مجموعه کیفیت حکمرانی است».

این استدلال از نوع نظری و مبتنی بر گزاره‌های تئوریک است. تطبیق این گزاره‌ها با واقعیت نیازمند تعریف و تبدیل آن‌ها به سنجه‌های قابل مشاهده است.

1. Political instability and violence
2. Government effectiveness
3. Regulatory burden
4. Rule of law
5. Corruption
6. Constructing

۷. فرضیه فازی با غیرفازی متفاوت است. در روش فازی مفهوم مورد سنجش به‌مثابه یک مجموعه فازی در نظر گرفته می‌شود، آن‌گاه نوع و درجه عضویت اعضا در آن مجموعه تعریف می‌گردد (ر.ک ساعی، ۱۳۸۸).

تعریف عملیاتی مفاهیم

عملیاتی‌سازی مفاهیم زمینه‌آزمون تجربی فرضیه را فراهم می‌سازد. در این پژوهش دو مفهوم اعتماد سیاسی و کیفیت حکمرانی تعریف عملیاتی شده‌اند.

اعتماد سیاسی در دو سطح قابل مطالعه است: سطح نهادی و سطح کنشگر. در متن حاضر سطح نهادی معادل اعتماد به نهاد دولت و سطح کنشگر معادل کارگزاران دولت گرفته شده است.

معرف‌های عملی اعتماد سیاسی

معرف‌های اعتماد به کارگزاران دولت	معرف‌های اعتماد به نهاد دولت
اعتماد به تدبیر کارگزاران دولت برای حل مشکلات کشور	حقوق اقلیت‌های مذهبی (اصل ۱۳)
اعتماد به توانایی فنی و علمی کارگزاران دولت برای انجام مطلوب وظیفه محول	برابری قومی (اصل ۱۹)
اعتماد به آمادگی برای پذیرش انتقادات و راه‌حل‌های جدید	برابری زن و مرد (اصل ۲۰)
اعتماد به کارگزاران دولت در بهره‌وری از امکانات موجود کشور	حقوق زنان (اصل ۲۱)
اعتماد به دلسوزی برای حفظ بیت‌المال	اصول قانون اساسی منطقی است
اعتماد به احساس وظیفه برای مردم	اصول قانون اساسی صحیح است
اعتماد به فداکاری و ازخودگذشتگی	اصول قانون اساسی نیازمند اصلاح است
اعتماد به قول و قرار مجموعه کارگزاران دولت با شهروندان	برقراری نظام شایسته‌سالاری
اعتماد به قانون‌گرایی در نزد کارگزاران دولت	توسعه دانش علمی کشور
اعتماد به مسئولیت‌پذیری (جدیدیت و تعهدسازمانی) کارگزاران دولت در جهت رفاه شهروندان	تأمین خیر و صلاح عمومی
اعتماد به صداقت و راستگویی کارگزاران دولت در رفع مشکلات کشور	اطلاع‌رسانی در خصوص عملکرد خود
جنسیت شهروندان	اجراپذیر بودن قراردادهای و تعهدات
قومیت شهروندان	پیگیری و تداوم برنامه‌ها
مذهب شهروندان	مدیریت درست و سنجیده منابع کشور برای توسعه اجتماعی-اقتصادی
گرایش‌های سیاسی شهروندان	

کیفیت حکمرانی: کیفیت حکمرانی اشاره به کیفیت روند تصمیم‌گیری‌ها و اجرای تصمیم‌های حکومت در عرصه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارد. در این مقاله درک از کیفیت حکمرانی مطالعه شده است.

معرف‌های عملی درک کیفیت حکمرانی

حق اظهار نظر مانند: آزادی مطبوعات؛ آزادی بیان	
مسئولیت‌پذیری درمقابل حقوق شهروندان مانند: آزادی برپایی تجمعات (صنفي، اعتراضی)؛ احترام به حوزه خصوصی شهروندان	
حاکمیت قانون (رعایت هنجارهای اخلاقی و قانونی در انجام وظایف) مانند قانون گرایی؛ انصاف؛ درستکاری	
پاسخگویی	تحقق بخشیدن به خواست‌های قانونی شهروندان؛ انتقادپذیری؛ رسیدگی به‌موقع به شکایات شهروندان
شفافیت	اطلاع‌رسانی درخصوص وظایف و عملکرد برنامه دولت به شهروندان مانند:
	شفافیت بودجه (نمایش چگونگی مصارف درآمدها و منابع مالی)
	شفافیت استفاده در هزینه‌های عمومی
کنترل فساد	کنترل فساد اداری- مالی مانند: رانت خواری؛ اختلاس؛ رشوه؛ خویشاوندگرایی و حامی پروری
	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید؛ اجرای موفقیت‌آمیز یارانه‌ها؛ اجرای موفقیت‌آمیز سهام عدالت؛ کاهش تورم، تأمین مسکن کاهش ترافیک شهری؛ ارتقای کیفیت وسایل حمل و نقل عمومی؛ ایجاد فرصت برای مشارکت مردم؛ حفظ منابع طبیعی؛ کاهش آلودگی هوا، آب، خاک و صوتی؛ ایجاد فضای سبز؛ ارائه خدمات شهری مانند: آب، برق، تلفن و گاز؛ ایجاد مراکز بهداشت و درمان مانند: خانه بهداشت، بیمارستان، درمانگاه و آسایشگاه ایجاد مراکز آموزشی مانند: مهد کودک، مدارس و دانشگاه؛ تأمین اجتماعی مانند بیمه بازنشستگی، بیمه بهداشت و درمان، بیمه حوادث و سوانح طبیعی؛ امنیت اجتماعی مانند امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت شغلی، امنیت فکری مانند: بیان آزادانه افکار و اندیشه‌ها

روش پژوهش

روش گردآوری داده‌های این پژوهش پیمایش فازی است. در متن حاضر تحلیل در دو سطح توصیفی و تبیینی انجام شده است. در سطح توصیفی از تکنیک جداول توزیع درصدی، درصد‌های فراوانی و میانگین فازی استفاده شده است. در سطح تبیینی نیز از تکنیک رگرسیون فازی استفاده شده است. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه برپایه مقیاس فازی استفاده شده است. در اینجا باید گفت در روش فازی مفهوم مورد سنجش به‌مثابه یک مجموعه فازی در نظر گرفته می‌شود. آن‌گاه نوع و درجه عضویت اعضا در آن مجموعه تعریف می‌گردد. عنصر

کلیدی در تابع عضویت فازی درجه‌بندی^۱ میزان عضویت در مجموعه است. در روش فازی صدق یک گزاره زیرمجموعه فازی یک بازه صفر تا یک فرض می‌شود. ارزش یک برای مثال بیانگر عضویت کامل و ارزش صفر عدم عضویت کامل است. در مجموعه فازی سه حالت کیفی کاملاً عضو، نقطه گذار و کاملاً غیرعضو تعریف می‌شود. نقطه گذار جایی است که بیشترین ابهام را از حیث اینکه آیا یک مورد بیشتر عضو یا غیرعضو است دارد. درحقیقت این اصل منطق فازی که هرچیزی درجه‌پذیر است، در آزمون تجربی گزاره‌ها نیز صادق است. داوری تجربی بیانگر درجه تطابق شواهد تجربی در بازه صفر تا یک با فرضیه است. داوری فازی نیازمند بساختن تابع عضویت فازی است که این تابع از طریق فازی‌سازی مفاهیم عملیاتی می‌شود (ر.ک ساعی، ۱۳۸۸). در این پژوهش درجات فازی عضویت فازی در مرحله گردآوری داده‌ها به روش غیرمستقیم (ر.ک ساعی، ۱۳۸۸) و بر مبنای ارزش‌های جدول زیر (ر.ک ساعی، ۱۳۸۸) تعیین شده است. در متن حاضر درجه عضویت فازی افراد بر مبنای ارزیابی پاسخگویان تعریف شده است.

جدول ارزش‌های فازی

درجه‌بندی	برچسب زبانی
۰.۹۹	عضویت کامل ^۲
۰.۸۳	عمدتاً درون مجموعه ^۳
۰.۶۷	بیشتر درون تا بیرون مجموعه ^۴
۰.۵	نقطه گذار ^۵
۰.۳۳	بیشتر بیرون تا درون مجموعه ^۶
۰.۱۷	عمدتاً بیرون از مجموعه ^۷
۰.۰۱	عدم عضویت کامل ^۸

(منبع: رگین، ۲۰۰۸)

1. Calibration
2. Full membership
3. Mostly in
4. Degree of membership is more in than out
5. Cross-over point
6. Degree of membership is more out than in
7. Mostly out
8. Full non membership

به استناد ارزش‌های این جدول مقیاس فازی مفاهیم به صورت زیرساخته شده است:

درجه‌بندی فازی مفاهیم

درجه بندی فازی اعتماد سیاسی	کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۸۳). بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۶۷). بینابین (۵). بیشتر غیر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۳۳). عمدتاً غیر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۱۷). عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۱).
درجه بندی فازی درک کیفیت حکمرانی	کاملاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۸۳). بیشتر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۶۷). بینابین (۵). بیشتر غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۳۳). عمدتاً غیر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۱۷). عدم عضویت در مجموعه حکمرانی خوب (۰۱).

بر اساس ماهیت مسئله این پژوهش واحد تحلیل فرد است. واحدهای مشاهده را هریک از استادان دانشگاه تشکیل می‌دهند. در باب اعتماد مطالعات فراوانی انجام شده است، مانند «بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر تهران» به کوشش محمد عبداللهی و سوسن باستانی، «انواع دین‌داری و تأثیر آن بر اعتماد سیاسی» از فریبا شایگان، «سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت موجود، دورنمای آینده: امکان‌شناسی گذار» به همت محمد عبداللهی و میرطاهر موسوی و «سنجش سرمایه اجتماعی جوانان در ایران» کاری از سازمان ملی جوانان. در این پژوهش‌ها واحد تحلیل شهروندان عادی بودند. لذا در پژوهش حاضر واحد تحلیل استادان دانشگاه در نظر گرفته شده‌اند. همچنین محدودیت‌های خاص حاکم بر این پژوهش از جمله کمبود امکانات مالی، محدودیت زمانی، نوع موضوع و سؤالات پرسش‌نامه موجب گردید که امکان انتخاب و بررسی حجم نمونه متناسب با جامعه آماری میسر نباشد. تعداد کم نمونه شرایطی را فراهم کرد تا بتوانیم در باب سنجش اعتماد سیاسی با استادان مصاحبه عمیق داشته باشیم. زیرا به نظر تخصصی استادان، به‌عنوان قشری که به نسبت عامه مردم آگاهی مناسبی از موضوع تحقیق دارند، نیاز داشتیم. اساساً در چنین وضعیتی روش نمونه‌گیری غیراحتمالی^۱ صادق است. می‌توانیم معیار انتخاب واحدهای تجربی را تعداد متغیرها قرار دهیم. برخی از روش‌شناسان به‌ازای هرمتغیر ۳۰ مورد را برشمرده‌اند (کرلینجر، ۱۳۸۴ به نقل از ساعی، ۱۳۸۶). این تعداد بین ۵۰ تا ۱۰۰ نیز مطرح شده است (هومن، ۱۳۸۰ به نقل از ساعی، ۱۳۸۶). با این حال، اندازه نسبی واحدهای تجربی تابع محدودیت‌های خاص هر تحقیق است. ممکن است دامنه تغییر واحدهای تجربی برحسب متغیر از ۱۰ تا ۱۰۰ متغیر باشد (ساعی،

1. Non-probability sampling

۱۳۸۶: ۹۶). در مجموع، حجم نمونه ۱۰۰ مورد تعیین شده است. در این پژوهش ابتدا از بین دانشگاه‌های دولتی تهران سه دانشگاه تربیت‌مدرس، علامه طباطبایی و تهران بر مبنای قضاوت و دانش عمومی پژوهشگر جهت نمونه‌گیری انتخاب شد. این سه دانشگاه رشته‌های تحصیلی پزشکی، انسانی و فنی را پوشش می‌دهند. در مرحله بعد، در هر دانشگاه بر حسب تعداد استادان تعدادی دانشکده انتخاب شده است. در این پژوهش جهت حصول اطمینان از اعتبار پرسش‌نامه، از اعتبار محتوایی استفاده شده است. اعتبار معرف‌ها از طریق دو منبع به دست آمده است. یکی با استناد به ادبیات نظری و تجربی موضوع حاصل شده است، برای دیگری به اجتماع علمی^۱ رجوع شده است. برای سنجش پایایی مقیاس‌های مورد استفاده در تحقیق، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ اعتماد سیاسی و کیفیت حکمرانی به ترتیب ۰,۹۷ و ۰,۹۸ است. شواهد تجربی نشان می‌دهند که هر یک از مقیاس‌ها از پایایی بسیار خوبی برخوردارند.

استدلال تجربی

در این قسمت از طریق استدلال استقرایی (تجربی) صدق یا کذب تبیین نظری مورد داوری قرار گرفته است. در این پژوهش تحلیل تجربی را در دو سطح انجام داده‌ایم. ۱. تحلیل توصیفی ۲. تحلیل تبیینی. داده‌های تجربی نشان می‌دهد که از کل حجم نمونه ۳۴ درصد پاسخگویان از دانشگاه تربیت‌مدرس، ۳۴ درصد از دانشگاه فنی تهران و ۳۲ درصد از دانشگاه علامه طباطبایی هستند. ۱۰ درصد پاسخگویان زن و ۹۰ درصد آن‌ها مرد هستند. مرتبه استادی پاسخگویان بدین‌گونه است: ۱۲ درصد استاد، ۳۲ درصد دانشیار، ۵۰ درصد استادیار و ۴ درصد مربی هستند. میانگین درآمد استادان ۱۶۹۸۰۰۰ تومان است. دامنه تغییر متوسط هزینه ماهانه خانوار استادان به تومان از ۲۰۰۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰۰۰ تومان متغیر است.

اعتماد سیاسی

همچنان که پیشتر گفته شد، در این مقاله اعتماد سیاسی درک عمومی ناظر بر سیاست و ارزیابی مردم از چگونگی انجام وظایف دولت در مقایسه با انتظارات آن‌ها از کارایی دولت

۱. در بررسی اعتبار معرف‌ها به صاحب‌نظرانی مانند دکتر علی ساعی استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت‌مدرس، دکتر غلامرضا غفاری استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، دکتر محمد رضایی استاد جامعه‌شناسی دانشگاه علم و فرهنگ، دکتر بهاره آروین استاد جامعه‌شناسی مدعو دانشگاه علم و فرهنگ، دکتر محمدرضا طالبان استاد جامعه‌شناسی پژوهشکده امام‌خمينی و دکتر محسن گودرزی استاد جامعه‌شناسی دانشگاه الزهرا رجوع شده است.

تعریف شده است. در زیر اعتماد به نهاد دولت و اعتماد به کارگزاران دولت به عنوان دو بعد اعتماد سیاسی تعریف شده است. داده‌های تجربی درصدی این مفهوم در جدول ۱ و ۲ و فراوانی آن در پیوست ۱ آمده است.

اعتماد به نهاد دولت: اعتماد به نهاد دولت بعد نهادی اعتماد سیاسی است. این مفهوم به اطمینان و ایمان به دانش تخصصی، مهارت و علم نظام انتزاعی (در اینجا دولت) اشاره دارد (ر.ک گیدنز، ۱۳۸۸).

براساس چهارچوب روش‌شناختی این مقاله، میزان اعتماد سیاسی از طریق درجه‌بندی فازی در بازه صفر و یک مطالعه شده است. ارزش یک بیانگر اعتماد سیاسی کامل و ارزش صفر بیانگر بی‌اعتمادی سیاسی کامل است.

جدول ۱. توزیع درصدی میزان اعتماد به نهاد دولت

عدم اعتماد	اعتماد کمتر	عدم اعتماد کم و بیش	بیابین	کم و بیش اعتماد	اعتماد بیشتر	اعتماد کامل	بی‌بسیخ	گفتار اعتماد به نهاد دولت
۱۳،۰	۱۴،۰	۱۴،۰	۱۳،۰	۱۶،۰	۱۳،۰	۱۴،۰	۳،۰	حقوق اقلیت‌های مذهبی
۱۰،۰	۱۳،۰	۱۸،۰	۱۹،۰	۱۴،۰	۱۶،۰	۸،۰	۲،۰	برابری قومی
۶،۰	۱۲،۰	۱۸،۰	۲۱،۰	۱۶،۰	۱۶،۰	۷،۰	۴،۰	برابری زن و مرد
۷،۰	۱۴،۰	۱۵،۰	۲۱،۰	۱۸،۰	۱۷،۰	۷،۰	۱،۰	حقوق زنان
۴،۰	۱،۰	۱،۰	۱۶،۰	۲۰،۰	۳۲،۰	۲۲،۰	۴،۰	اصول قانون اساسی منطقی است
۱،۰	۱،۰	۶،۰	۱۷،۰	۲۱،۰	۳۱،۰	۲۰،۰	۳،۰	اصول قانون اساسی صحیح است
۲،۰	۲،۰	۲،۰	۱۸،۰	۹،۰	۲۳،۰	۴۱،۰	۳،۰	اصول قانون اساسی نیازمند اصلاح است
۳۱،۰	۱۸،۰	۱۹،۰	۹،۰	۱۵،۰	۶،۰	۲،۰	۲،۰	برقراری نظام شایسته‌سالاری
۹،۰	۲۰،۰	۱۶،۰	۱۷،۰	۱۷،۰	۱۷،۰	۳،۰	۱،۰	توسعه دانش علمی کشور
۱۹،۰	۲۱،۰	۱۵،۰	۱۶،۰	۱۳،۰	۱۳،۰	۳،۰	۳،۰	تامین خیر و صلاح عمومی
۲۰،۰	۱۸،۰	۱۳،۰	۱۷،۰	۱۳،۰	۱۲،۰	۶،۰	۱،۰	اطلاع‌رسانی در خصوص عملکرد خود
۱۳،۰	۲۴،۰	۱۳،۰	۲۳،۰	۱۳،۰	۸،۰	۵،۰	۱،۰	اجراپذیر بودن قراردادهای و تعهدات
۲۰،۰	۱۷،۰	۱۹،۰	۱۵،۰	۱۶،۰	۷،۰	۳،۰	۳،۰	پیگیری و تداوم برنامه‌ها
۳۵،۰	۲۰،۰	۱۶،۰	۸،۰	۱۲،۰	۸،۰	۱،۰		مدیریت درست و سنجیده منابع کشور برای توسعه اجتماعی-اقتصادی
۱۳،۵۷	۱۳،۹۳	۱۳،۲۱	۱۶،۴۳	۱۵،۲۱	۱۵،۶۴	۱۰،۱۴	۲،۳۶	شاخص اعتماد به نهاد دولت

کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۸۳). بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۶۷). بینابین (۵). بیشتر غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۳۳). عمدتاً غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۱۷). عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۱).

براساس شواهد تجربی موجود ۱۶,۴۳ درصد پاسخگویان در ارزیابی نهاد دولت در نقطه گذار ۰,۵ قرار دارند. ۱۰,۱۴ درصد پاسخگویان در زیرمجموعه اعتماد کامل عضویت دارند؛ به عبارتی، کمترین درصد پاسخگویان عضو این زیرمجموعه‌اند. ۱۳,۵۷ درصد پاسخگویان در زیرمجموعه عدم اعتماد قرار دارند. در کل می‌توان گفت که براساس شواهد موجود درصد پاسخگویان عضو مجموعه اعتماد به نهاد دولت کمتر از پاسخگویان غیرعضو است.

براساس درجه‌بندی میزان عضویت در مجموعه اعتماد به نهاد دولت، حداقل درجه عضویت در زیرمجموعه اعتماد کامل مربوط به گفتار «مدیریت درست و سنجیده منابع کشور برای توسعه اجتماعی - اقتصادی» است. همچنین حداکثر درجه عضویت در زیرمجموعه اعتماد کامل مربوط به گفتار «اصول قانون اساسی نیازمند اصلاح است» می‌باشد. حداقل درجه عضویت در زیرمجموعه عدم اعتماد مربوط به گفتار «اصول قانون اساسی صحیح است» می‌باشد.

اعتماد به کارگزاران دولت: این نوع اعتماد بعد تجربی اعتماد بین شخصی است. اعتماد به کارگزاران دولت در چهار محور هوشمندی سیاسی، توان اجرا، تعهد عمومی و هویت فردی کنشگران سیاسی ارزیابی شده است.

جدول ۲. توزیع درصدی میزان اعتماد به کارگزاران دولت

گفتار اعتماد به کارگزاران دولت	توسیع	اعتماد کامل	اعتماد بیشتر	کم‌ویش اعتماد	بینابین	کم‌ویش عدم اعتماد	اعتماد کمتر	عدم اعتماد	میانگین
اعتماد به تدبیر کارگزاران دولت برای حل مشکلات کشور	۱,۰	۱۱,۰	۱۱,۰	۱۱,۰	۱۴,۰	۱۷,۰	۲۷,۰	۱۹,۰	۱۳,۰
اعتماد به توانایی فنی و علمی کارگزاران دولت برای انجام مطلوب وظیفه محول	۳,۰	۵,۰	۵,۰	۱۰,۰	۱۶,۰	۲۱,۰	۲۳,۰	۲۲,۰	۱۳,۰
اعتماد به آمادگی پذیرش انتقادات و راه‌حل جدید	۲,۰	۷,۰	۷,۰	۱۰,۰	۱۴,۰	۱۸,۰	۲۴,۰	۲۵,۰	۱۳,۰
اعتماد به کارگزاران دولت در بهره‌وری از امکانات موجود کشور	۹,۰	۹,۰	۹,۰	۱۰,۰	۱۸,۰	۱۸,۰	۲۳,۰	۲۲,۰	۱۳,۰

تحلیل فازی اعتماد سیاسی استادان دانشگاه

۲۹,۰	۱۸,۰	۲۰,۰	۱۰,۰	۱۱,۰	۸,۰	۳,۰	۱,۰	اعتماد به دلسوزی برای حفظ بیت‌المال	تهدید عمومی
۲۳,۰	۲۴,۰	۱۴,۰	۱۲,۰	۱۲,۰	۱۲,۰	۳,۰		اعتماد به احساس وظیفه برای مردم	
۲۰,۰	۲۳,۰	۱۹,۰	۱۳,۰	۱۳,۰	۸,۰	۳,۰	۱,۰	اعتماد به فداکاری و از خودگذشتگی	
۲۷,۰	۲۸,۰	۱۱,۰	۱۴,۰	۹,۰	۶,۰	۲,۰	۳,۰	اعتماد به قول و قرار مجموعه کارگزاران دولت با شهروندان	
۲۹,۰	۲۳,۰	۱۸,۰	۱۳,۰	۷,۰	۹,۰	۱,۰		اعتماد به قانون‌گرایی در نزد کارگزاران دولت	
۲۰,۰	۲۴,۰	۱۷,۰	۲۰,۰	۸,۰	۸,۰	۲,۰	۱,۰	اعتماد به مسئولیت‌پذیری کارگزاران دولت در جهت رفاه شهروندان	
۳۲,۰	۲۰,۰	۱۰,۰	۱۵,۰	۱۰,۰	۹,۰	۱,۰	۳,۰	اعتماد به صداقت و راستگویی کارگزاران دولت در رفع مشکلات کشور	اعتماد سیاسی
۱۱,۰	۱۷,۰	۱۳,۰	۲۳,۰	۱۳,۰	۱۵,۰	۶,۰	۱,۰	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به جنسیت شهروندان	
۱۴,۰	۱۶,۰	۲۰,۰	۲۲,۰	۱۱,۰	۱۰,۰	۶,۰	۱,۰	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به قومیت شهروندان	
۲۶,۰	۱۱,۰	۲۴,۰	۱۵,۰	۸,۰	۷,۰	۷,۰	۲,۰	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به مذهب شهروندان	
۴۱,۰	۱۶,۰	۱۶,۰	۱۰,۰	۶,۰	۶,۰	۳,۰	۲,۰	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به گرایش‌های سیاسی شهروندان	
۲۴,۰	۲۱,۱۳	۱۷,۰۷	۱۵,۲۷	۹,۹۳	۸,۶۷	۳,۰۷	۱,۶۷	شاخص اعتماد به کارگزاران دولت	

کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۸۳). بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۶۷). بینابین (۵). بیشتر غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۳۳). عمدتاً غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۱۷). عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۱).

براساس شاخص اعتماد به کارگزاران دولت، اکثر پاسخگویان (۲۴ درصد) در زیرمجموعه عدم اعتماد و ۳,۰۷ درصد موردها در زیرمجموعه اعتماد کامل عضویت دارند. ۱۵,۲۷ درصد پاسخگویان در ارزیابی کارگزاران دولت در نقطه گذار (۰,۵) قرار دارند. با این حال کمترین درصد پاسخگویان عضو زیرمجموعه اعتماد کامل‌اند.

براساس درجه‌بندی میزان عضویت در مجموعه اعتماد به کارگزاران دولت، حداکثر درجه عضویت در زیرمجموعه اعتماد کامل مربوط به گفتار «اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت

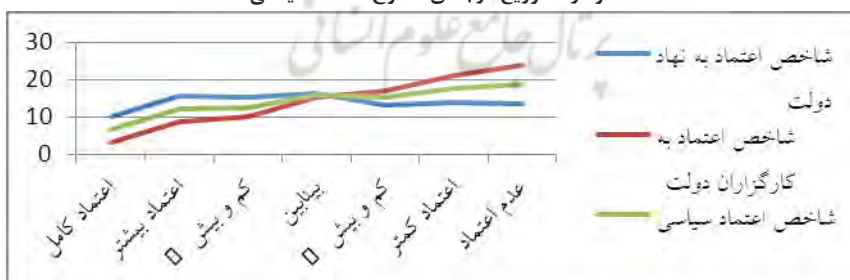
انصاف بدون توجه به مذهب شهروندان» است، حداکثر درجه عضویت در زیرمجموعه عدم اعتماد مربوط به گفتار «اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به گرایش‌های سیاسی شهروندان» است. حداقل درجه عضویت در زیرمجموعه اعتماد کامل مربوط به گفتارهای «اعتماد به تدبیر کارگزاران دولت برای حل مشکلات کشور»، «اعتماد به قانون‌گرایی در نزد کارگزاران دولت» و «اعتماد به صداقت و راستگویی کارگزاران دولت در رفع مشکلات کشور» است. حداقل درجه عضویت در زیرمجموعه عدم اعتماد مربوط به گفتار «اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به جنسیت شهروندان» است. شاخص کل اعتماد سیاسی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. شاخص اعتماد سیاسی

اعتماد سیاسی	۰۱	۰۳	۰۵	۰۶	۰۸	۰۹
شاخص اعتماد به نهاد دولت	۱۳,۵۷	۱۳,۹۳	۱۳,۲۱	۱۶,۴۳	۱۵,۲۱	۱۵,۶۴
شاخص اعتماد به کارگزاران دولت	۲۴,۰۰	۲۱,۱۳	۱۷,۰۷	۱۵,۲۷	۹,۹۳	۸,۶۷
شاخص اعتماد سیاسی	۱۸,۷۸۵	۱۷,۵۳	۱۵,۱۴	۱۵,۵۸	۱۲,۵۷	۱۲,۱۵۵

کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۸۳). بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۶۷). بینابین (۰۵). بیشتر غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۳۳). عمدتاً غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۱۷). عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۰۱).

نمودار ۱. توزیع درجه‌های سطوح اعتماد سیاسی

درک کیفیت حکمرانی: این مفهوم از طریق مؤلفه‌های حاکمیت قانون، حق اظهارنظر قائل‌بودن برای شهروندان، شفافیت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری درمقابل حقوق شهروندان و کارآمدی تعریف شده است. داده‌های تجربی درصدی این مفهوم در جدول ۴ و فراوانی آن در پیوست ۲ آمده است.

جدول ۴. توزیع درصدی درک میزان کیفیت حکمرانی

گفتار درک کیفیت حکمرانی	بی پاسخ	.۹۹	.۸۸	.۶۷	.۵	.۳۳	.۱۷	.۰۱
حق اظهارنظر	آزادی مطبوعات	۱	۲	۷	۹	۱۰	۲۴	۲۸
	آزادی بیان	۱	۳	۷	۱۰	۹	۲۱	۲۸
شهروندان درمقابل حقوق مسئولیت‌پذیری	آزادی برپایی تجمعات صنفی، اعتراضی	۱	۴	۸	۷	۹	۱۳	۳۸
	احترام به حوزه خصوصی شهروندان	۲	۵	۵	۱۰	۱۲	۱۶	۳۱
حاکمیت قانون	قانون‌گرایی		۴	۸	۸	۱۶	۲۶	۱۹
	انصاف		۳	۸	۱۱	۱۴	۲۲	۱۸
	درستکاری		۴	۸	۱۰	۱۶	۱۵	۲۱
پاسخگویی	تحقق بخشیدن به خواست‌های قانونی شهروندان	۱	۵	۶	۹	۱۰	۲۴	۱۸
	انتقادپذیری	۱	۳	۳	۱۲	۸	۱۸	۲۷
	رسیدگی به موقع به شکایات شهروندان	۱	۳	۱	۱۳	۱۲	۲۲	۲۰
شفافیت	شفافیت بودجه		۱	۸	۸	۸	۱۳	۳۳
	شفافیت استفاده در هزینه‌های عمومی	۱	۲	۶	۹	۵	۱۳	۳۱
	شفافیت در وضع قوانین و لوایح جدید	۱	۴	۹	۸	۱۹	۱۹	۱۸
کنترل فساد	کنترل رانت خواری	۱		۸	۳	۱۰	۹	۴۹
	کنترل اختلاس	۱	۱	۷	۴	۸	۸	۵۲
	کنترل رشوه	۱	۱	۶	۶	۶	۸	۵۰
	کنترل خویشاوندگرایی و	۲	۵	۵	۴	۸	۵	۵۲

مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره هفتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲

								حلمی پروری	
۱۰	۱۵	۲۴	۲۸	۱۱	۸		۴	کاهش ترافیک شهری	کارایی
۱۴	۳۱	۳۳	۲۳	۱۱	۷	۲		ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	
۱۰	۲۳	۲۰	۱۴	۱۸	۱۲	۳		اجرای موفقیت‌آمیز یارانه‌ها	
۲۸	۲۲	۱۵	۹	۱۵	۸	۲	۱	اجرای موفقیت‌آمیز سهام عدالت	
۴۳	۱۹	۱۶	۱۱	۵	۴	۱	۱	کاهش تورم	
۲۰	۲۲	۱۷	۲۴	۷	۹	۱		تأمین مسکن	
۶	۱۱	۱۸	۲۵	۲۱	۱۸	۱		ارتقاء کیفیت وسایل حمل و نقل عمومی	
۱۶	۲۱	۲۶	۱۸	۱۱	۷	۱		ایجاد فرصت برای مشارکت مردم	
۲۲	۱۸	۲۴	۱۱	۱۳	۱۰	۲		حفظ منابع طبیعی	
۲۶	۱۸	۲۷	۱۰	۱۰	۹			کاهش آلودگی آب، هوا، خاک و صوتی	
۵	۱۰	۱۹	۲۶	۲۱	۱۵	۴		ایجاد فضای سبز	
۲	۴	۱۷	۲۰	۳۰	۲۲	۵		ارائه خدمات شهری مانند آب، برق، تلفن و گاز	
۲	۱	۱۶	۲۹	۳۲	۱۶	۳	۱	ایجاد مراکز بهداشت و درمان	
۳	۷	۱۲	۲۲	۳۲	۲۰	۲	۲	ایجاد مراکز آموزشی	
۲	۱۱	۱۶	۲۹	۲۰	۱۸	۳	۱	بیمه بازنشستگی	
۱	۱۵	۱۷	۲۸	۲۰	۱۸	۱		بیمه بهداشت و درمان	
۳	۱۳	۱۹	۲۸	۲۰	۱۳	۱	۳	بیمه حوادث و سوانح طبیعی	
۸	۱۵	۱۹	۲۶	۱۵	۱۰	۷		امنیت جانی	
۱۰	۱۵	۲۰	۲۲	۱۷	۱۱	۵		امنیت مالی	
۱۶	۲۰	۲۱	۱۳	۲۰	۴	۶		امنیت شغلی	
۳۶	۲۳	۱۴	۱۰	۷	۶	۳	۱	امنیت فکری	
۲۱,۴۷	۱۸,۹۲	۱۷,۷۱	۱۶,۰۰	۱۳,۰۸	۹,۳۴	۲,۹۴	۱,۳۶	شاخص درک کیفیت حکمرانی	

کاملاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۹۹) عمدتاً عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۸۳) بیشتر عضو در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۶۷) بینابین (۰.۵) بیشتر غیرعضو در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۳۳) عمدتاً غیرعضو در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۱۷) عدم عضویت در مجموعه حکمرانی خوب (۰.۰۱)

براساس شاخص کیفیت حکمرانی، اکثر پاسخگویان (۲۱,۴۷ درصد) عضو زیرمجموعه عدم حکمرانی خوب هستند. ۲,۹۴ درصد پاسخگویان (کمترین مقدار) عضو زیرمجموعه حکمرانی کاملاً خوب هستند. در ارزیابی تطابق سطح انتظار پاسخگویان از کیفیت حکمرانی با واقعیت ۲۲ درصد پاسخگویان در نقطه گذار قرار دارند و بیشترین درصد پاسخگویان عضو زیرمجموعه عدم حکمرانی خوب هستند.

براساس درجه بندی میزان عضویت در مجموعه کیفیت حکمرانی، حداکثر درجه عضویت در زیرمجموعه حکمرانی کاملاً خوب مربوط به گفتار "امنیت جانی" است. این گفتار متعلق به مؤلفه امنیت اجتماعی از بعد کارآیی دولت است. حداکثر درجه عضویت در زیرمجموعه عدم حکمرانی خوب مربوط به مؤلفه کنترل فساد مالی و اداری است که بعد کارآمدی دولت را ارزیابی می کند. حداقل درجه عضویت در زیرمجموعه عدم حکمرانی خوب مربوط به گفتارهای "ارائه خدمات شهری مانند آب، برق، تلفن و گاز"، "ایجاد مراکز بهداشت" و "درمان، ایجاد مراکز آموزشی" و مؤلفه تأمین اجتماعی است.

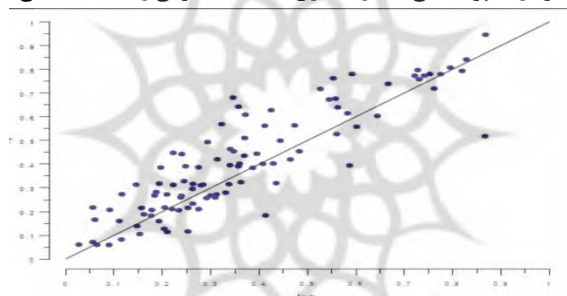
نمودار ۲. توزیع درجه‌ای کیفیت حکمرانی

داوری درباب فرضیه

برای آزمون فرضیه "کیفیت حکمرانی شرط علی لازم برای اعتماد سیاسی است، به گونه‌ای که درجه عضویت فازی در مجموعه اعتماد سیاسی زیرمجموعه درجه عضویت فازی در مجموعه کیفیت حکمرانی است" از معیار نمودار و شاخص سازگاری و شاخص پوشش^۱ استفاده شده است.^۲ یکی از ملاک‌های ارزیابی علت لازم و کافی شکل نمودار است. میزان عضویت در زیر و بالای قطر اصلی محور، بر صدق یا نقیض عضویت اعضا در شرط علی لازم/کافی برای وقوع نتیجه دلالت دارد. بر مبنای نظریه فازی اگر تمرکز مصادیق در زیر نمودار (پلات) باشد، علت به مثابه شرط لازم پذیرفته می‌شود. در متن حاضر بیشترین مصادیق بالای قطر اصلی است که نشان می‌دهد علت باید به مثابه شرط کافی در نظر گرفته شود. نکته دیگر اینکه، میزان تراکم نقاط بر نزدیکی عضویت اعضا در مصادیق مربوط دلالت دارد.

نمودار ۳. پراکندگی امتیازات فازی کیفیت حکمرانی و اعتماد سیاسی

نمودار ۳ نشان دهنده پراکندگی ارزش‌های فازی کیفیت حکمرانی و اعتماد سیاسی است. بر مبنای شواهد موجود می‌توان گفت فرضیه شرط لازم ابطال و درک کیفیت حکمرانی، شرط علی کافی برای اعتماد سیاسی در نظر گرفته می‌شود.

1. Consistency and coverage

۲. شاخص سازگاری بیانگر این است که نتیجه (y) تا چه میزان در مجموعه شرط لازم یا کافی (X) عضویت داشته و چه میزان خارج از آن است. این شاخص رابطه دو مجموعه را براساس شرط لازم یا کافی و پیامد توضیح می‌دهد. در واقع، شاخص سازگاری معرف میزان اهمیت نظری رابطه مجموعه‌هاست. شاخص دیگری که برای سنجش رابطه دو مجموعه استفاده شده پوشش است. شاخص پوشش مکمل شاخص سازگاری است. این شاخص بیانگر میزان اهمیت تجربی شرط علی لازم یا کافی برای وقوع نتیجه است. این شاخص نشان می‌دهد که یک علت تا چه میزان از مصادیق را پوشش می‌دهد. پوشش کم نشان دهنده کم‌اهمیتی شرط لازم یا کافی است.

فرضیه به صورت زیر اصلاح می‌شود: «کیفیت حکمرانی شرط علی کافی برای اعتماد سیاسی است، به‌گونه‌ای که درجه عضویت فازی در مجموعه کیفیت حکمرانی زیرمجموعه درجه عضویت فازی در مجموعه اعتماد سیاسی است». برای ارزیابی این فرضیه از شاخص سازگاری و پوشش استفاده شده است.

تحلیل علی رابطه دو مجموعه اعتماد سیاسی و کیفیت حکمرانی بر مبنای شرط کافی

تحلیل شرط لازم		
متغیر خروجی: اعتماد سیاسی		
شاخص پوشش ^۲	شاخص سازگاری ^۱	آزمون شرط کافی: کیفیت حکمرانی
۰,۸۴	۰,۹۴	

داده‌های تجربی ناظر بر رابطه فازی دو مجموعه اعتماد سیاسی و کیفیت حکمرانی دلالت بر آن دارد که ارزش شاخص سازگاری بین این دو مجموعه برابر با ۰/۹۴ است. این ارزش نشان می‌دهد که ۹۴ درصد موردها این ادعا را تأیید می‌کنند که کیفیت حکمرانی شرط کافی بر اعتماد سیاسی است. بر این اساس با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که کیفیت حکمرانی شرطی تقریباً همیشه کافی برای اعتماد سیاسی است. شاخص پوشش بین دو مجموعه اعتماد سیاسی و کیفیت حکمرانی برابر با ۰/۸۴ است. این ارزش بیانگر میزان اهمیت تجربی کیفیت حکمرانی برای اعتماد سیاسی است. شواهد موجود دلالت بر آن دارد که ۸۴ درصد از فضای اعتماد سیاسی توسط کیفیت حکمرانی پوشش داده شده است. بدین ترتیب شرط علی کیفیت حکمرانی ۸۴ درصد از عضویت کل نتیجه را پوشش داده است.

نسبت سازگاری مشاهده شده با نسبت معیار با استفاده از آزمون $Z = \frac{(P1-p2) - \frac{1}{2 \times N}}{\sqrt{\frac{pq}{N}}}$ ارزیابی و مقایسه شده است.^۳ ارزش محک ما معادل ۰/۸۰ است. ارزش سازگاری ناظر بر رابطه مجموعه‌ای درک کیفیت حکمرانی و اعتماد سیاسی معادل ۰/۹۴ است. به عبارت دیگر، نسبت

1. Consistency

2. Coverage

۳. ریگین (۲۰۰۰) برای ارزیابی شروط لازم و کافی ملاک‌های متعددی ارائه کرده است، مانند ملاک ۰/۸۰ (تقریباً همیشه: Usally) و ۰/۶۵ (معمولاً: Usally) و ۰,۵.

مشاهده در استادان تحت مطالعه برابر ۰/۹۴ است. مقدار آزمون Z برابر با ۳/۳۷ است. بنابراین با آلفای ۰/۰۱، رابطه مجموعه‌ای موردنظر با معیار بالا معنادار است.

نتیجه‌گیری

در این قسمت دلالت‌های نظری و عملی مقاله به‌عنوان نتیجه‌گیری ارائه شده است. درباب دلالت‌های نظری باید دید نتایج تحلیل تجربی تا چه حد با نظریه این پژوهش سازگاری یا تناقض دارد. براساس دستگاه نظری این پژوهش، درک کیفیت حکمرانی شرط علی لازم برای اعتماد سیاسی است. به استناد گزاره‌های مشاهده‌ای درک کیفیت حکمرانی به‌مثابه شرط لازم برای اعتماد سیاسی ابطال و درک کیفیت حکمرانی به‌مثابه شرط کافی پذیرفته می‌شود. بنابراین دستگاه نظری فرموله‌شده به صورت "درک کیفیت حکمرانی شرط علی کافی برای اعتماد سیاسی است" اصلاح می‌شود. درباب دلالت‌های عملی این پژوهش باید گفت به استناد یافته‌های تجربی موجود می‌توان گفت سطح اعتماد سیاسی پایین است و راه‌حل عملی آن ایجاد تغییرات مثبت در ابعاد درک کیفیت حکمرانی است.

در جمع‌بندی نهایی باید گفت در این مقاله تلاش شده است در پرتو دستگاه نظری موجود، تبیین بهتری از مسئله مقاله ارائه گردد، باین‌حال این واقعیت را باید پذیرفت که پژوهش علمی کنش عقلانی مبتنی بر آزمون و خطاست. این قاعده بر نوشتار حاضر نیز صادق است. امید است پژوهشگران دیگر با نقد این اثر و با استفاده از معرفت‌های تجربی بهتر، تحقیق درباب اعتماد سیاسی را ادامه دهند. در پایان پیشنهاد می‌شود مطالعه درباره موضوع اعتماد سیاسی در سطح ملی - تطبیقی انجام شود.

منابع

ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (۱۳۷۹) تهران: دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، موج دوم (۱۳۸۲) تهران: دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

پیمایش ملی فرهنگ سیاسی مردم ایران (۱۳۸۴) مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران.
تاجبخش، کیان (۱۳۸۴) سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.

زومکا، پیوتر (۱۳۸۶) اعتماد نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران: شیرازه.
ساعی، علی (۱۳۸۶) روش تحقیق در علوم اجتماعی با رهیافت عقلانیت انتقادی، تهران: سمت.

- ساعی، علی (۱۳۸۹) *تحلیل فازی اعتماد اجتماعی*، تهران: جامعه و فرهنگ.
- ساعی، علی (۱۳۸۸) «معرفت‌شناسی فازی و دلالت‌های روش‌شناختی آن در علوم اجتماعی»، *مجله مطالعات اجتماعی ایران، ویژه‌نامه روش‌شناسی*، دوره سوم، شماره ۴: ۵۱-۸۱.
- عبداللهی، محمد و سوسن باستانی (۱۳۹۰) *بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر تهران*، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- کرلینجر، پدهازور (۱۳۸۴) *رگرسیون چندمتغیری در پژوهش رفتاری (با اضافات و تجدیدنظر)*، ج اول و دوم، ترجمه حسن سرایی، تهران: سمت.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۸) *پیامدهای مدرنیت*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: مرکز.
- گیدنز، آنتونی (۱۹۸۹/۱۳۸۰) «پایان قرن بیستم بود»، گفتگو با آنتونی گیدنز، ترجمه نیکوسرخوش، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۴۸-۴۷.
- میدری، احمد و جعفر خیرخواهان (۱۳۸۳) *حکمرانی خوب بنیان توسعه*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۰) *تحلیل داده‌های چندمتغیری در پژوهش رفتاری*، تهران: پارسا.
- یوسفی، علی (۱۳۷۹) *بررسی تطبیقی مشروعیت سیاسی دولت جمهوری اسلامی ایران در سه شهر تهران، مشهد و یزد*، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- Mishler, William and Richard Rose (2005) 'What are the Political Consequences of Trust? A Test of Cultural and Institutional Theories in Russia', *Comparative Political Studies*, 38 (9): 1050-1078.
- Moisés, José Álvaro (2007) *Democracy, political trust and democratic institutions (The case of Brazil)*, Oxford: Oxford University.
- Newton, Kennet (2001) *Trust, Social Capital, Civil Society and Democracy*, *International Political Science Review*, 22 (2): 201-214.
- Pearce, Katy E. (2010) *A Political Institutional Trust in the Post-Attempted-Coup Republic of Armenia*, World Affairs Institute.
- Wong, Timothy Ka-ying, Hsin-Huang Michel Hsiao and Po-san Wan (2009) *Comparing Political Trust in Hong Kong and Taiwan: Levels, Determinants, and Implications*, *Japanese Journal of Political Science*, 10 (2): 147-174.
- Ragin, Charles (2008) *Redesigning Social Inquiry: Fuzzy-Sets and Beyond*, Chicago: University of Chicago Press.
- World Bank (2005) *Governance Indicators, 1996-2004*. Washington D. C: WorldBank, available <http://info.worldbank.org/governance>.
- Yap Kioe, Sheng (2004) *What Is Good Governance?*, Bangkok: United Nations, Economic & Social Commission For Asia and The Pasific.

پیوست‌ها

جدول ۱. فراوانی اعتماد سیاسی

کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۹۹) عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۸۳) بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۶۷) بینابین (۵) بیشتر غیر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۳۳) عمدتاً غیر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۱۷) عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۱)							
بی‌پاسخ	۰،۰۱	۰،۱۷	۰،۲۳	۰،۵۰	۰،۶۷	۰،۸۳	۰،۹۹
گفتارهای ناظر بر اعتماد سیاسی	۱۳	۱۴	۱۴	۱۳	۱۶	۱۳	۱۴
حقوق اقلیت‌های مذهبی	۳	۱۴	۱۴	۱۳	۱۶	۱۳	۱۴
برابری قومی	۲	۱۳	۱۸	۱۹	۱۴	۱۶	۸
برابری زن و مرد	۴	۱۲	۱۸	۲۱	۱۶	۱۶	۷
حقوق زنان	۱	۷	۱۵	۲۱	۱۸	۱۷	۷
اصول قانون اساسی منطقی است	۴	۱	۱	۱۶	۲۰	۳۲	۲۲
اصول قانون اساسی صحیح است	۳	۱	۶	۱۷	۲۱	۳۱	۲۰
اصول قانون اساسی نیازمند اصلاح است	۳	۲	۲	۱۸	۹	۲۳	۴۱
برقراری نظام شایسته‌سالاری	۳۱	۱۸	۱۹	۹	۱۵	۶	۲
توسعه دانش علمی کشور	۱	۹	۱۶	۱۷	۱۷	۱۷	۳
تامین خیر و صلاح عمومی	۱۹	۲۱	۱۵	۱۶	۱۳	۱۳	۳
اطلاع‌رسانی در خصوص عملکرد خود	۱	۲۰	۱۸	۱۳	۱۷	۱۲	۶
اجراپذیر بودن قراردادهای و تعهدات	۱۳	۲۴	۱۳	۲۳	۱۳	۸	۵
پیگیری و تداوم برنامه‌ها	۳	۲۰	۱۷	۱۹	۱۵	۱۶	۳
مدیریت درست و سنجیده منابع کشور برای توسعه اج-اق	۳۵	۲۰	۱۶	۸	۱۲	۸	۱
اعتماد به تدبیر کارگزاران دولت برای حل مشکلات کشور	۱۹	۲۷	۱۷	۱۴	۱۱	۱۱	۱
اعتماد به توانایی فنی و علمی کارگزاران دولت برای انجام مطلوب وظیفه محول	۲۲	۲۳	۲۱	۱۶	۱۰	۵	۳
اعتماد به آمادگی پذیرش انتقادات و راه‌حل جدید	۲۵	۲۴	۱۸	۱۴	۱۰	۷	۲
اعتماد به کارگزاران دولت در بهره‌وری از امکانات موجود کشور	۲۲	۲۳	۱۸	۱۸	۱۰	۹	
اعتماد به دلسوزی برای حفظ بیت‌المال	۱	۱۸	۲۰	۱۰	۱۱	۸	۳
اعتماد به احساس وظیفه برای مردم	۲۳	۲۴	۱۴	۱۲	۱۲	۱۲	۳
اعتماد به فداکاری و از خودگذشتگی	۱	۲۳	۱۹	۱۳	۱۳	۸	۳
اعتماد به قول و قرار مجموعه کارگزاران دولت با شهروندان	۳	۲۷	۲۸	۱۱	۱۴	۹	۲
اعتماد به قانون‌گرایی در نزد کارگزاران دولت	۲۹	۲۳	۱۸	۱۳	۷	۹	۱
اعتماد به مسئولیت‌پذیری کارگزاران دولت	۱	۲۰	۱۷	۲۰	۸	۸	۲

تحلیل فازی اعتماد سیاسی استادان دانشگاه

								در جهت رفاه شهروندان
۱	۹	۱۰	۱۵	۱۰	۲۰	۳۲	۳	اعتماد به صداقت و راستگویی کارگزاران دولت در رفع مشکلات کشور
۶	۱۵	۱۳	۲۳	۱۳	۱۷	۱۲	۱	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به جنسیت شهروندان
۶	۱۰	۱۱	۲۲	۲۰	۱۶	۱۴	۱	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به قومیت شهروندان
۷	۷	۸	۱۵	۲۴	۱۱	۲۶	۲	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به مذهب شهروندان
۳	۶	۶	۱۰	۱۶	۱۶	۴۱	۲	اعتماد به کارگزاران دولت در رعایت انصاف بدون توجه به گرایش‌های سیاسی شهروندان

جدول ۲. فراوانی کیفیت حکمرانی

کاملاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۹۹). عمدتاً عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۸۳). بیشتر عضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۶۷). بینابین (۵). بیشتر غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۳۳). عمدتاً غیرعضو در مجموعه اعتماد سیاسی (۱۷). عدم عضویت در مجموعه اعتماد سیاسی (۰۱).

۰.۹۹	۰.۸۳	۰.۶۷	۰.۵۰	۰.۳۳	۰.۱۷	۰.۰۱	بی پاسخ	گفتارهای ناظر بر کیفیت حکمرانی
۲	۷	۹	۱۰	۲۴	۱۹	۲۸	۱	آزادی مطبوعات
۳	۷	۱۰	۹	۲۱	۲۱	۲۸	۱	آزادی بیان
۴	۸	۷	۹	۱۳	۲۰	۳۸	۱	آزادی برپایی تجمعات صنفی، اعتراضی
۵	۵	۱۰	۱۲	۱۶	۱۹	۳۱	۲	احترام به حوزه خصوصی شهروندان
۴	۸	۸	۱۶	۲۶	۱۹	۱۹		قانونگرایی
۳	۸	۱۱	۱۴	۲۲	۲۴	۱۸		انصاف
۴	۸	۱۰	۱۶	۱۵	۲۶	۲۱		درستکاری
۵	۶	۹	۱۰	۲۴	۲۷	۱۸	۱	تحقق بخشیدن به خواست‌های قانونی شهروندان
۳	۳	۱۲	۸	۱۸	۲۸	۲۷	۱	انتقادپذیری
۳	۱	۱۳	۱۲	۲۲	۲۸	۲۰	۱	رسیدگی به موقع به شکایات شهروندان
۱	۸	۸	۸	۱۳	۲۹	۳۳		شفافیت بودجه
۲	۶	۹	۵	۱۳	۳۳	۳۱	۱	شفافیت استفاده در هزینه‌های عمومی
۴	۹	۸	۱۹	۱۹	۲۲	۱۸	۱	شفافیت در وضع قوانین و لوایح

مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره هفتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲

جدید							
۲	۷	۱۱	۲۳	۲۲	۲۱	۱۴	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید
۳	۱۲	۱۸	۱۴	۲۰	۲۳	۱۰	اجرای موفقیت‌آمیز یارانه‌ها
۲	۸	۱۵	۹	۱۵	۲۲	۲۸	اجرای موفقیت‌آمیز سهام عدالت
۱	۴	۵	۱۱	۱۶	۱۹	۴۳	کاهش تورم
۱	۹	۷	۲۴	۱۷	۲۲	۲۰	تامین مسکن
	۸	۳	۱۰	۹	۲۰	۴۹	کنترل رانتخواری
۱	۷	۴	۸	۶	۲۱	۵۴	کنترل اختلاس
۱	۶	۶	۸	۸	۲۰	۵۰	کنترل رشوه
۵	۵	۴	۸	۵	۱۹	۵۴	کنترل خویشاوندگرایی و حامی‌پروری
	۸	۱۱	۲۸	۲۴	۱۵	۱۰	کاهش ترافیک شهری
۱	۱۸	۲۱	۲۵	۱۸	۱۱	۶	ارتقاء کیفیت وسایل حمل و نقل عمومی
۱	۷	۱۱	۱۸	۲۶	۲۱	۱۶	ایجاد فرصت برای مشارکت مردم
۲	۱۰	۱۳	۱۱	۲۴	۱۸	۲۲	حفظ منابع طبیعی
	۹	۱۰	۱۰	۲۷	۱۸	۲۶	کاهش آلودگی آب، هوا، خاک و صوتی
۴	۱۵	۲۱	۲۶	۱۹	۱۰	۵	ایجاد فضای سبز
۵	۲۲	۳۰	۲۰	۱۷	۴	۲	ارائه خدمات شهری مانند آب، برق، تلفن و گاز
۳	۱۶	۲۲	۲۹	۱۶	۱	۲	ایجاد مراکز بهداشت و درمان
۲	۲۰	۳۲	۲۲	۱۲	۷	۳	ایجاد مراکز آموزشی
۳	۱۸	۲۰	۲۹	۱۶	۱۱	۲	بیمه بازنشستگی
۱	۱۸	۲۰	۲۸	۱۷	۱۵	۱	بیمه بهداشت و درمان
۱	۱۳	۲۰	۲۸	۱۹	۱۳	۳	بیمه حوادث و سوانح طبیعی
۷	۱۰	۱۵	۲۶	۱۹	۱۵	۸	امنیت جانی
۵	۱۱	۱۷	۲۲	۲۰	۱۵	۱۰	امنیت مالی
۶	۴	۲۰	۱۳	۲۱	۲۰	۱۶	امنیت شغلی